ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ CLAUS GULMANN

της 20ής Φεβρουαρίου 1992 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Το cour d'appel d'Aix-en-Provence υπέβαλε για μια ακόμη φορά προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών), στην υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον του δικαστηρίου αυτού μεταξύ Mario Reichert και λοιπών και της Dresdner Bank. Το πρώτο προδικαστικό ερώτημα υπήρξε αντικείμενο της αποφάσεως της 10ης Ιανουαρίου 1990, Reichert [1].

Υπενθυμίζω ότι το πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του cour d'appel d'Aix-en-Provence είναι το εξής:

Οι σύζυγοι Reichert, γερμανικής ιθαγένειας και κάτοικοι Γερμανίας, μεταβίβασαν με δωρεά στον υιό τους, κάτοικο επίσης Γερμανίας, την ψιλή κυριότητα ενός διαμερίσματος στη Γαλλία σε χρόνο κατά τον οποίο, όπως προβάλλεται ο ισχυρισμός, είχαν σημαντικό χρέος στην Dresdner Bank.

Η Dresdner Bank αμφισβήτησε τη δωρεά αυτή ασκώντας αγωγή ενώπιον του tribunal de grande instance de Grasse, στην περιφέρεια του οποίου κείται το εν λόγω ακίνητο. Η τράπεζα επικαλέστηκε το άρθρο 1167 του γαλλικού Αστικού Κώδικα, κατά το οποίο οι πιστωτές « δικαιούνται να προσβάλλουν, ιδίω ονόματι, τις δικαιοπραξίες οι οποίες συνάπτονται από τους οφειλέτες τους προς καταδολίευση των δικαιωμάτων τους ». Στο γαλλικό δίκαιο, η αγωγή αυτή αποκαλείται « παυλιανή αγωγή ».

Η Dresdner Bank προέβαλε ότι το tribunal de grande instance de Grasse ήταν το αρμόδιο δικαστήριο, κατ' εφαρμογή των άρθρων 16, παράγραφος 1, και 5, παράγραφος 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών. Το tribunal de Grasse θεώρησε ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, της Συμβάσεως των Βρυξελλών περί της δικαιοδοσίας σε υποθέσεις ακινήτων είχε εφαρμογή εν προκειμένω. Κατά συνέπεια, δεν είχε κανένα λόγο να λάβει θέση επί της εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3, της Συμβάσεως. Κατά της αποφάσεως του δικαστηρίου αυτού ασκήθηκε έφεση ενώπιον του cour d'appel d'Aix-en-Provence, το οποίο υπέβαλε στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 1.

Το Δικαστήριο απάντησε στο υποβληθέν ερώτημα με την προαναφερθείσα απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 1990 (στο εξής: απόφαση Reichert I). Με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι:

« Η αγωγή δανειστή με την οποία επιδιώκεται όπως μη ισχύουν έναντι αυτού τα αποτελέσματα εκποιητικής δικαιοπραξίας αφορώσας εμπράγματο δικαίωμα επί ακινήτου, η οποία, όπως ο ίδιος ο δανειστής ισχυρίζεται, συνά-

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η δανική.

1 — Συλλογή 1990, σ. I-27.

φθηκε από τον οφειλέτη του προς καταδολίευση των δικαιωμάτων του, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 16, παράγραφος 1, της Συμβάσεως».

Προτού το Δικαστήριο εκδώσει την απόφασή του, η Dresdner Bank — καμιά αμφιβολία δεν υπάρχει σχετικώς υπό το φως των παρατηρήσεων που κατατέθηκαν στην υπόθεση Reichert I — είχε ζητήσει από το cour d'appel d'Aix-en-Provence να υποβάλει στο Δικαστήριο άλλο προδικαστικό ερώτημα. Το cour d'appel δέχθηκε το αίτημα αυτό και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο ερώτημα:

«Σε περίπτωση που γίνει δεκτό ότι δεν τυγχάνει εν προκειμένω εφαρμογής το άρθρο 16, παράγραφος 1, της Συμβάσεως των Βρυξελλών της 27ης Σεπτεμβρίου 1968, εμπίπτει η στηριζόμενη στο άρθρο 1167 του γαλλικού Αστικού Κώδικα αγωγή, με την οποία ο δανειστής ζητεί την ακύρωση ως προς αυτόν δικαιοπραξίας μεταβιβάσεως εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων στην οποία προέβη ο οφειλέτης του κατά τρόπο που ο πρώτος θεωρεί ως καταδολίευση των δικαιωμάτων του, στους κανόνες περί αρμοδιότητας των άρθρων 5, περίπτωση 3 ή 24 ή 16, περίπτωση 5, της εν λόγω διεθνούς Συμβάσεως, αν ληφθεί υπόψη ο χαρακτήρας της προβαλλομένης καταδολιεύσεως ως αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας ή ακόμα η ύπαρξη συντηρητικών μέτρων που η απόφαση επί της ουσίας πρέπει να μετατρέψει σε μέτρα εκτελέσεως επί του ακινήτου το οποίο αποτελεί το αντικείμενο των μεταβιβασθέντων από τον οφειλέτη εμπραγμάτων δικαιωμάτων;»

Ενώ το ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 1, της Συμβάσεως των Βρυξελλών παρακίνησε αρκετά κράτη μέλη να υποβάλουν παρατηρήσεις στην υπόθεση Reichert I, για το προδικαστικό ερώτημα που υποβλήθηκε στην παρούσα υπόθεση υπέβαλαν παρατηρήσεις μόνον η Dresdner Bank και η Επιτροπή.

Προτού απαντήσω στο ερώτημα ως προς την ερμηνεία των τριών κρίσιμων διατάξεων της Συμβάσεως των Βρυξελλών, θα κάνω μερικές σύντομες παρατηρήσεις τόσο ως προς τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Dresdner Bank για τη συνέχιση της παρούσας αγωγής διαρρήξεως της δικαιοπραξίας, όσο και ως προς τον ειδικό κανόνα που απαντά στο γαλλικό δίκαιο και αποκαλείται παυλιανή αγωγή.

Οι λόγοι στους οποίους θεμελιώνεται η αγωγή της Dresdner Bank

Η Dresdner Bank στηρίχθηκε στην ιδέα ότι ο καλύτερος τρόπος για να ανακληθεί η δωρεά και, ως εκ τούτου, να βελτιωθούν οι δυνατότητες εισπράξεως της πιστώσεώς της από το ζεύγος Reichert ήταν η άσκηση αγωγής ενώπιον του δικαστηρίου στην περιφέρεια του οποίου κείται το ακίνητο, του οποίου το ζεύγος είναι κύριος. Σχετικώς, η τράπεζα εκκίνησε από την ιδέα ότι στο γαλλικό δίκαιο, δηλαδή στην παυλιανή αγωγή, θα θεμελιωνόταν η απόφαση του δικαστηρίου της ουσίας και θα επιτύγχανε χωρίς πρόβλημα την αναγκαστική εκτέλεση μιας αποφάσεως, ευνοϊκής γι' αυτήν, από το δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου κείται το ακίνητο.

Η τράπεζα προβάλλει ότι μπορούσε να αντιμετωπίσει δυσχέρειες να επιτύχει την εκτέλεση αυτή αν ήταν υποχρεωμένη να ασκήσει αγωγή ενώπιον των δικαστηρίων της κατοικίας του εναγομένου, δηλαδή ενώπιον γερμανικού δικαστηρίου. Η τράπεζα αναφέρει, δικαιολογημένα προφανώς, ότι υφίσταται αμφιβολία ως προς το περιεχόμενο των γερμανικών διατάξεων σχετικά με την επιλογή της εφαρμοστέας νομοθεσίας στην παρούσα κατάσταση. Είναι πάρα πολύ πιθανό, σύμφωνα με τις ενδείξεις που προσκόμισε η Dresdner Bank, ότι οι γερμανικές διατάξεις ως προς την επιλογή της εφαρμοστέας νομοθεσίας θα είχαν ως συνέπεια

να θεωρηθεί ότι έχει εφαρμογή το γερμανικό δίκαιο ή το γερμανικό δικαστήριο να απαιτήσει όπως οι προϋποθέσεις που προβλέπονται από το γερμανικό δίκαιο, όσο και αυτές που προβλέπονται από το γαλλικό δίκαιο για τη διάρρηξη της επίδικης δικαιοπραξία συντρέχουν, καθόσον αυτή αφορά ακίνητο κείμενο στη Γαλλία. Είναι λιγότερο πιθανόν ότι οι γερμανικές διατάξεις ως προς την επιλογή της εφαρμοστέας νομοθεσίας έχουν ως συνέπεια την εφαρμογή του γαλλικού δικαίου. Από την παρούσα υπόθεση φαίνεται να προκύπτει ότι οι διατάξεις του γερμανικού δικαίου ως προς την αγωγή περί διαρρήξεως είναι διαφορετικές από τις διατάξεις του γαλλικού δικαίου και μπορεί να είναι δυσχερέστερο για τον ενάγοντα να επιτύχει τη διάρρηξη κατά το γερμανικό δίκαιο παρά κατά το γαλλικό δίκαιο.

Η Dresdner Bank προβάλλει επίσης ότι μπορεί να υπάρξει ο κίνδυνος το γαλλικό δικαστήριο να αρνηθεί, επικαλούμενο τη γαλλική δημόσια τάξη, να αναγνωρίσει γερμανική απόφαση σχετική με τη διάρρηξη δικαιοπραξίας με την οποία μεταβιβάζεται κυριότητα ακινήτου το οποίο κείται στη Γαλλία και να προβεί στην αναγκαστική εκτέλεσή της.

Η Dresdner Bank επισύρει επίσης την προσοχή, γενικώς, επί της σημασίας του γεγονότος ότι η διάρρηξη στην οποία αποβλέπει αφορά ακίνητο, προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, ότι το ακίνητο αυτό διέπεται αποκλειστικά από τη νομοθεσία του κράτους στο έδαφος του οποίου κείται.

Κατά τη γνώμη της τράπεζας, το Δικαστήριο, πρέπει να λάβει υπόψη τις προαναφερθείσες σκέψεις όταν θα προβεί στην αιτηθείσα ερμηνεία των διατάξεων της Συμβάσεως των Βρυξελλών.

Δεν μπορώ να αρνηθώ ότι κατανοώ κάπως την επιθυμία της τράπεζας να τύχει βοηθείας προκειμένου να επιλύσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στις προσπάθειές της προς διάρρηξη της δωρεάς που συνήφθη μεταξύ των συζύγων Reichert και του υιού τους, προβάλλοντας ότι η πραγματοποιηθείσα δωρεά περιορίζει τις δυνατότητες των δανειστών να εισπράξουν τις απαιτήσεις τους. Κατανοώ επίσης το γεγονός ότι, εκ πρώτης όψεως, υπάρχουν επιχειρήματα που στηρίζουν την ιδέα ότι η πλέον κατάλληλη λύση συνίσταται στην εκδίκαση από γαλλικό δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του γαλλικού δικαίου, της αγωγής διαρρήξεως μιας δωρεάς η οποία αφορά ακίνητο κείμενο στη Γαλλία. Αλλά τα επιχειρήματα που συνηγορούν υπέρ ενός τέτοιου συμπεράσματος έχουν κυρίως εφαρμογή όταν πρόκειται για την ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 1, της Συμβάσεως των Βρυξελλών. Με την απόφαση Reichert I, το Δικαστήριο έκρινε, και ορθώς κατ' εμέ, ότι τα επιχειρήματα αυτά δεν επαρκούσαν για να γίνει δεκτή η ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 1, την οποία επιθυμούσε η Dresdner Bank. Είναι αμφίβολο αν το γεγονός ότι η παρούσα αγωγή διαρρήξεως αφορά ακίνητο έχει καθαυτό επαρκή σημασία σε σχέση με τους κανόνες δικαιοδοσίας οι οποίοι ασκούν επιρροή στην παρούσα υπόθεση.

Ακόμη και αν μια από τις σημαντικές γενικές θεωρήσεις ως προς την ερμηνεία των κανόνων δικαιοδοσίας που προβλέπονται με τη Σύμβαση είναι αναμφίβολα ότι οι κανόνες αυτοί πρέπει να θεμελιώνουν τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων τα οποία είναι τα πλέον κατάλληλα για να επιλύουν τις διαφορές για τις οποίες πρόκειται, τόσο από νομική όσο και από πραγματική έποψη, και έστω και αν είναι πιθανόν ότι ασκούν επιρροή οι σκέψεις ως προς τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου που περιλαμβάνονται στα οικεία νομικά συστήματα, θα πρέπει επίσης να λεχθεί ότι δεν είναι δυνατό, για την ερμηνεία των διατάξεων της Συμβάσεως των Βρυξελλών, να δοθεί σημασία στο ότι, στην παρούσα υπό-

θεση, μπορεί να υπάρχουν διαφορές μεταξύ των γαλλικών και των γερμανικών διατάξεων που έχουν εφαρμογή σε υποθέσεις διαρρήξεως δικαιοπραξίας.

Η παυλιανή αγωγή στο γαλλικό δίκαιο

Η Dresdner Bank θεμελιώνει την αγωγή της, όπως έχω αναφέρει ήδη, στο άρθρο 1167 του γαλλικού αστικού κώδικα, κατά το οποίο οι δανειστές δικαιούνται « να προσβάλλουν, ιδίω ονόματι, τις δικαιοπραξίες που συνάπτονται από τον οφειλέτη τους προς καταδολίευση των δικαιωμάτων τους ». Το ζήτημα που τίθεται στην παρούσα υπόθεση είναι, κατά συνέπεια, κατά πόσον ένα ή περισσότερα άρθρα της Συμβάσεως των Βρυξελλών, στα οποία αναφέρεται η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, εφαρμόζονται στην αγωγή διαρρήξεως του γαλλικού δικαίου που αποκαλείται « παυλιανή αγωγή ». Η αγωγή αυτή αναλύθηκε λεπτομερώς στην υπόθεση Reichert I [2]. Το γεγονός ότι η αγωγή αυτή εξακολουθεί προφανώς να δημιουργεί αμφιβολίες στο γαλλικό δίκαιο δεν έχει αποφασιστική σημασία για την απόφαση του Δικαστηρίου. Με την απόφαση Reichert I, το Δικαστήριο τόνισε ότι η αγωγή αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως εξής:

« Η καλούμενη παυλιανή αγωγή θεμελιώνεται στο ενοχικό δικαίωμα, προσωπικό δικαίωμα του δανειστή έναντι του οφειλέτη του, και έχει ως αντικείμενο την προστασία του δικαιώματος προνομιακής ικανοποιήσεως που μπορεί να έχει ο πρώτος επί της περιουσίας του δευτέρου. Εφόσον η αγωγή αυτή ευδοκιμήσει, έχει ως συνέπεια να μην ισχύει, αποκλειστικά έναντι του δανειστή, εκποιητική δικαιοπραξία συναφθείσα από τον οφειλέτη προς καταδολίευση των δικαιωμάτων του (...) » (σκέψη 12).

2 — Βλ. τις παρατηρήσεις της Επιτροπής της 28ης Ιουνίου 1988 (σημεία 10 και 12) και τις παρατηρήσεις της Γαλλικής Κυβερνήσεως της 1ης Ιουλίου 1988 (σημείο 8).

Είναι σημαντικό ότι η διάρρηξη της μεταβιβάσεως αναπτύσσει αποτελέσματα μόνον έναντι του δανειστή ο οποίος ασκεί την εν λόγω αγωγή, ότι χρησιμεύει μόνο για την εκπλήρωση της προσωπικής αξιώσεως του δανειστή και ότι ο δικαιοδόχος μπορεί να την αντικρούσει επιτυχώς αποζημιώνοντας τον δανειστή.

Εξάλλου, στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως προέχει να γίνουν οι εξής παρατηρήσεις:

— Η εν λόγω αγωγή έχει την πηγή της στις φερόμενες υπαίτιες πράξεις του οφειλέτη, για προφανείς όμως λόγους, στρέφεται είτε κατά του τρίτου που απέκτησε το δικαίωμα επί του περιουσιακού στοιχείου για το οποίο γίνεται λόγος, είτε συγχρόνως κατά του τρίτου και του οφειλέτη.

— Αν πρόκειται για δωρεά μεταξύ του οφειλέτη και ενός τρίτου, ο δανειστής δεν υποχρεούται να αποδείξει ότι ο δωρεοδόχος ήταν κακόπιστος, πράγμα που αντιθέτως οφείλει να πράξει αν η εκποιητική δικαιοπραξία δεν είναι δωρεά. Ο δανειστής οφείλει να αποδείξει ότι είχε αξίωση έναντι του οφειλέτη προτού αυτός προβεί στην επίδικη εκποιητική δικαιοπραξία, δεν είναι όμως αναγκαίο η αξίωση αυτή να είναι ληξιπρόθεσμη.

— Η αγωγή αυτή ασκείται ανεξάρτητα από τη φύση του πράγματος που έχει μεταβιβαστεί.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι δεν είναι πιθανόν ούτε ορθό ούτε χρήσιμο να θεωρηθεί ότι η αγωγή αυτή έχει συμβατικό χαρακτήρα. Αυτό δε, έστω και αν η αξίωση του δανειστή έναντι του οφειλέτη μπορεί να έχει ως βάση σύμβαση, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, ακόμη και αν η προσβαλλόμενη δικαιοπραξία συνίσταται σε μεταβίβαση περιουσιακού στοιχείου.

Ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 5, της Συμβάσεως των Βρυξελλών

Το άρθρο 16, παράγραφος 5, ορίζει ότι:

« Αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατοικία, έχουν:

(...)

5) σε θέματα αναγκαστικής εκτελέσεως αποφάσεων, τα δικαστήρια του συμβαλλόμενου κράτους του τόπου εκτελέσεως. »

Η Dresdner Bank προβάλλει ότι η διάταξη αυτή δεν πρέπει να ερμηνευθεί συσταλτικώς και ότι μπορεί να εφαρμοστεί στην καλούμενη παυλιανή αγωγή, καθόσον σκοπός της αγωγής αυτής είναι να προετοιμάσει την αναγκαστική εκτέλεση της αξιώσεως που έχει ο δανειστής επί του περιουσιακού στοιχείου το οποίο αποτελεί το αντικείμενο της αγωγής διαρρήξεως.

Μια τέτοια ερμηνεία δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Ούτε η διατύπωση της διατάξεως, ούτε οι προπαρασκευαστικές εργασίες ούτε οι διάφορες απόψεις που προβλήθηκαν από τη νομική θεωρία παρέχουν στοιχεία που να στηρίζουν μια τέτοια διασταλτική ερμηνεία[3]. Το Δικαστήριο υπογράμμισε επανειλημμένα, και προσφάτως, με την απόφαση Reichert I, ότι

« (...) το άρθρο 16 δεν πρέπει να ερμηνεύεται ευρύτερα από όσο απαιτεί ο σκοπός του, εφόσον κάτι τέτοιο έχει ως αποτέλεσμα να στερούνται οι διάδικοι της επιλογής δικαστηρίου, στην οποία, άλλως, θα προέβαιναν και, σε ορισμένες περιπτώσεις, να υπάγονται σε δικαστήριο που δεν είναι το δικαστήριο της κατοικίας κανενός απ' αυτούς » (σκέψη 9).

Οι προπαρασκευαστικές εργασίες για τη διάταξη αυτή, όπως προκύπτουν από την έκθεση Jenard[4], αναφέρουν ότι νοείται ως αμφισβήτηση σχετική με την εκτέλεση των αποφάσεων

« (...) οι αμφισβητήσεις που μπορεί να προκύψουν από " τη χρήση βίας, τη λήψη συντηρητικών μέτρων ή την αφαίρεση κινητών και ακινήτων προκειμένου να εξασφαλιστεί η εφαρμογή των αποφάσεων, των πράξεων" ».

Χωρίς καμιά αμφιβολία θα πρέπει να στηριχθεί κανείς στο γεγονός ότι τα δικαστήρια του κράτους του τόπου εκτελέσεως δεν έχουν αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία, κατ' εφαρμογή του άρθρου 16, παράγραφος 5, της Συμβάσεως, παρά μόνο στις υποθέσεις που έχουν άμεση σχέση με την εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων οι οποίες έχουν εκδοθεί ήδη ή άλλων εκτελεστών τίτλων. Μια αγωγή όπως η παυλιανή αγωγή δεν αφορά ούτε την εκτέλεση αποφάσεως εκδοθείσας ήδη ούτε άλλου εκτελεστού τίτλου ούτε και αφορά διαφορά η οποία προέκυψε στο πλαίσιο αυτό. Όπως παρατήρησε η Επιτροπή, η αγωγή αποβλέπει

3 — Το Δικαστήριο έλαβε θέση επί της ερμηνείας του άρθρου 16, παράγραφος 5, με μια μόνον απόφαση (απόφαση της 4ης Ιουλίου 1985, 220/84, Malhé, Συλλογή 1985, σ. 2267). Η απόφαση αυτή δεν έχει σημασία για την παρούσα υπόθεση.

4 — Έκθεση του P. Jenard επί της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (JO 1979, C 59, σ. 1-65).

στο να επιτύχει μεταβολή επί της ουσίας των σχέσεων μεταξύ του δανειστή και του δικαιοδόχου.

Ερμηνεία του άρθρου 24 της Συμβάσεως των Βρυξελλών

Το άρθρο 24, η τελευταία από τις διατάξεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων και η οποία περιλαμβάνεται στον τίτλο ΙΙ, τμήμα 9, υπό τον τίτλο ασφαλιστικά μέτρα, έχει ως εξής:

«Τα ασφαλιστικά μέτρα που προβλέπονται από το δίκαιο συμβαλλόμενου κράτους μπορούν να ζητηθούν από τα δικαστήρια του κράτους αυτού, έστω και αν δικαστήριο άλλου συμβαλλόμενου κράτους έχει, σύμφωνα με την παρούσα σύμβαση, διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υποθέσεως.»

Τόσο από τη θέση της διατάξεως, όσο και από τη διατύπωσή της και από τις προπαρασκευαστικές εργασίες, προκύπτει ότι η διάταξη έχει περιορισμένο σκοπό, δηλαδή να διατηρήσει σε κάθε κράτος μέλος τη δυνατότητα να εξακολουθήσει να εφαρμόζει τους εθνικούς του κανόνες δικαιοδοσίας για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, όπως είναι η συντηρητική κατάσχεση και η διαταγή. Τα μέτρα αυτά μπορούν να ληφθούν ανεξαρτήτως του αν το αρμόδιο δικαστήριο βάσει της Συμβάσεως για την κύρια διαδικασία είναι δικαστήριο άλλου κράτους μέλους [5].

Τα μέτρα που σκοπούνται με το άρθρο 24 είναι αποκλειστικά εκείνα τα οποία αποβλέπουν στο να διασφαλίσουν προσωρινή ένδικη προστασία ορισμένων αξιώσεων και οι οποίες εξαρτώνται από μεταγενέστερη δικαστική απόφαση η οποία αφορά το βάσιμο της αξιώσεως [6].

Είναι σαφές, κατ' εμέ, ότι το άρθρο 24 δεν εφαρμόζεται σε αγωγή παρόμοια με την παυλιανή αγωγή. Αντικείμενο της εν λόγω αγωγής είναι να αναγνωριστεί ότι δικαιοπραξία με την οποία μεταβιβάζονται δικαιώματα στερείται αποτελεσμάτων έναντι ενός των πιστωτών του δικαιοπαρόχου. Όπως υπογράμμισε η Επιτροπή, δεν πρόκειται για μέτρο το οποίο διασφαλίζει τη διατήρηση μιας νομικής καταστάσεως ή συγκεκριμένης πραγματικής καταστάσεως που έχει ως σκοπό τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των οποίων η αναγνώριση ζητείται αργότερα από το δικαστήριο της ουσίας. Η ερμηνεία αυτή του άρθρου 24 πρέπει να γίνει δεκτή, έστω και αν από την έκθεση Jenard προκύπτει ότι, «όσον αφορά τη φύση των μέτρων που μπορεί να ληφθούν, πρέπει να γίνεται αναφορά στην εσωτερική νομοθεσία της ενδιαφερόμενης χώρας», ακόμη και αν, υπό ορισμένη σκοπιά, θα ήταν θεμιτό να τονιστεί ότι αγωγή όπως η παυλιανή αγωγή έχει χαρακτήρα συντηρητικού μέτρου [7]. Σύμφωνα

5 — Η έκθεση Jenard περιλαμβάνει σχετικώς τις ακόλουθες παρατηρήσεις:
«Το άρθρο 24 το οποίο ορίζει ότι τα ασφαλιστικά μέτρα που προβλέπονται από κάθε μια από τις εθνικές νομοθεσίες μπορούν να ζητηθούν από τις δικαστικές αρχές καθενός από τα κράτη, ανεξάρτητα από το ποιο είναι το αρμόδιο δικαστήριο για την ουσία της υποθέσεως, έχει το αντίστοιχό του σε όλες σχεδόν τις συνθήκες εκτελέσεως.
Σε καθένα από τα κράτη, τα ασφαλιστικά μέτρα, καθώς και οι αποφάσεις ως προς το κύρος ή την άρση των μέτρων αυτών μπορούν επομένως να ζητηθούν από τις αρμόδιες αρχές χωρίς να χρειάζεται να ληφθούν υπόψη οι διατάξεις περί δικαιοδοσίας που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση. Όσον αφορά τη φύση των μέτρων τα οποία μπορούν να ληφθούν, πρέπει να γίνεται αναφορά στην εσωτερική νομοθεσία της ενδιαφερόμενης χώρας.»

6 — Βλ. συναφώς τις αποφάσεις της 27ης Μαρτίου 1979, 143/78, De Cavel (Sml. 1979, σ. 1055), και της 31ης Μαρτίου 1982, 25/81, CHW (Συλλογή 1982, σ. 1189), με τις οποίες ερμηνεύεται το άρθρο 24 και όπου το Δικαστήριο υπογραμμίζει, αντιστοίχως στις σκέψεις 9 και 12, ότι η διάταξη αυτή σκοπεί τις περιπτώσεις στις οποίες, δυνάμει της Συμβάσεως, το δικαστήριο άλλου συμβαλλόμενου κράτους είναι αρμόδιο για την ουσία της υποθέσεως.

7 — Για παράδειγμα, δεν έχει σημασία στο πλαίσιο του άρθρου 24, ότι, κατά τις παρατηρήσεις της Επιτροπής στην υπόθεση Reichert I, ορισμένοι συγγραφείς θεωρούν ότι η παυλιανή αγωγή, καθόσον προετοιμάζει τα μετέπειτα μέτρα εκτελέσεως εμποδίζοντας την αφαίρεση στοιχείων ενεργητικού τα οποία μπορούν να κατασχεθούν, συνιστά συντηρητικό μέτρο. Συναφώς, δεν πρέπει να δοθεί σημασία ούτε στο γεγονός ότι το Δικαστήριο, με τη σκέψη 12 της αποφάσεως Reichert I, έκρινε ότι «(...) η αγωγή αυτή έχει ως αντικείμενο *την προστασία* του δικαιώματος προνομιακής ικανοποιήσεως που μπορεί να έχει ο δανειστής επί της περιουσίας του οφειλέτη» (η υπογράμμιση δική μου) ή ότι το cour d'appel d'Aix-en-Provence με το προδικαστικό του ερώτημα προϋποθέτει «την ύπαρξη συντηρητικών μέτρων που η απόφαση επί της ουσίας πρέπει να μετατρέψει σε μέτρα εκτελέσεως επί του ακινήτου το οποίο αποτελεί το αντικείμενο των μεταβιβασθέντων από τον οφειλέτη εμπραγμάτων δικαιωμάτων».

με τη διατύπωσή του και τον σκοπό του, το άρθρο 24 σκοπεί μόνον τα καθαρώς ασφαλιστικά μέτρα, καθόσον αυτά προϋποθέτουν, εν πάση περιπτώσει, μεταγενέστερη απόφαση επί της ουσίας της υποθέσεως.

Ερμηνεία του άρθρου 5, παράγραφος 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών

Το άρθρο 5, παράγραφος 3, έχει ως εξής:

« Πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους μπορεί να εναχθεί σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος:

(...)

3) ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός. »

Δεν είναι απλό να λάβει κανείς θέση επί του ζητήματος αν αγωγή όπως η παυλιανή αγωγή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3.

Στη νομολογία του Δικαστηρίου υπάρχουν χρήσιμα στοιχεία ερμηνείας αλλά, κατά τη γνώμη μου, κανένα δεν οδηγεί σε ασφαλή απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα. Ούτε η διατύπωση της διατάξεως παρέχει στοιχεία για μια ασφαλή απάντηση, ειδικότερα λόγω του ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων γλωσσικών αποδόσεων της διατάξεως από τις οποίες κάθε μια είναι αυθεντική. Οι προπαρασκευαστικές εργασίες περιλαμβάνουν ορισμένα στοιχεία ερμηνείας, κανένα όμως αποφασιστικό στοιχείο. Η επεξεργασία του ζητήματος από τη νομική θεωρία είναι περιορισμένη και, άλλωστε, αποτέλεσε αφορμή για διατύπωση δισταμένων απόψεων[8]. Κατά την άποψή μου, στην παρούσα υπόθεση επιβάλλεται ειδικότερα, κατά συνέπεια, η διάταξη να ερμηνευθεί με βάση το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και τον σκοπό της.

Προκαταρκτικά, επιβάλλεται να αναφερθεί ότι, εν πάση περιπτώσει, μπορεί να συναχθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, πρέπει να ερμηνευθεί αυτοτελώς και η παράγραφος αυτή, όπως οι άλλες διατάξεις που περιλαμβάνονται στο άρθρο αυτό,πρέπει να ερμηνευθούν περιοριστικώς.

Έτσι, το Δικαστήριο έκρινε με την απόφαση Καλφέλης[9] ότι έπρεπε η « έννοια της ενοχής εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας να θεωρηθεί ως αυτοτελής έννοια » (σκέψη 16), καθόσον,

« λαμβανομένου υπόψη του σκοπού και της γενικής οικονομίας της Συμβάσεως, επιβάλλεται, προκειμένου να διασφαλιστεί κατά το μέτρο του δυνατού η ισότητα και η ομοιομορφία των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση για τα συμβαλλόμενα κράτη και τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα, να μην ερμηνευθεί η έννοια αυτή ως απλή παραπομπή στο εσωτερικό δίκαιο του ενός ή του άλλου από τα εμπλεκόμενα κράτη » (σκέψη 15)[10].

8 — Ο Schlosser θεωρεί ότι η αγωγή αυτή δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3, IPRax 1/91, σ. 29, 30. Ο Ταγαράς υποστηρίζει αντίθετη άποψη, in *Cahiers de droit européen*, 1990, σ. 658, 687.

9 — Απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 189/87 (Συλλογή 1988, σ. 5565).

10 — Για περισσότερες λεπτομέρειες που δικαιολογούν την ερμηνεία του άρθρου 5, παράγραφος 3, κατά τρόπο αυτοτελή, παραπέμπω στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Darmon στην προαναφερθείσα υπόθεση, η οποία περιλαμβάνει παραπομπή στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Warner στην υπόθεση Rüffer, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1980, 814/79 (Sml. 1980, σ. 3807, ειδικότερα σ. 3834 επ.).

Το Δικαστήριο έκρινε με την ίδια απόφαση ότι

« (...) οι " ειδικές δωσιδικίες " που απαριθμούνται στα άρθρα 5 και 6 της Συμβάσεως συνιστούν αποκλίσεις από την αρχή της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους της κατοικίας του εναγομένου και, συνεπώς, πρέπει να ερμηνευθούν συσταλτικώς » (σκέψη 19).

Το άρθρο 5, παράγραφος 3, παρέχει την ευκαιρία να τεθούν δύο ζητήματα ανεξάρτητα αλλά συναφή: αφενός, το ζήτημα του νομικού χαρακτηρισμού του είδους των υποθέσεων που εμπίπτουν στις ειδικές δωσιδικίες και, αφετέρου, του καθορισμού του « τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός ». Επί του πρώτου από τα ζητήματα αυτά θα πρέπει να ληφθεί θέση στην παρούσα υπόθεση.

Οι προπαρασκευαστικές εργασίες για τη διάταξη αυτή, όπως έχω ήδη αναφέρει, δεν περιλαμβάνουν παρά ελάχιστα στοιχεία για το άρθρο 5, παράγραφος 3, που εξετάζεται μαζί με το άρθρο 5, παράγραφος 4, ως προς το αρμόδιο δικαστήριο « σε περιπτώσεις αγωγής αποζημιώσεως ή αποκαταστάσεως της προτέρας καταστάσεως που θεμελιώνονται σε αξιόποινη πράξη (...) ». Στην έκθεση Jenard, τα δύο δικαστήρια αποκαλούνται « forum delicti commissi ». Η έκθεση αυτή διασαφηνίζει ότι το δικαστήριο του τόπου της ζημίας είναι αρμόδιο στις περισσότερες από τις νομοθεσίες των κρατών μελών και ότι αντίστοιχο δικαστήριο απαντά σε σειρά διμερών συμβάσεων. Η έκθεση διευκρινίζει επί του σημείου αυτού:

« Το γεγονός ότι το δικαστήριο αυτό αναγνωρίζεται στις περισσότερες από τις εθνικές νομοθεσίες και καθιερώνεται στην πλειοψηφία των διμερών συμβάσεων, καθώς και ο πολλαπλασιασμός των οδικών ατυχημάτων, συνηγορούσαν υπέρ του να περιληφθεί στη Σύμβαση. »

Η διατύπωση της διατάξεως αυτής δημιουργεί δυσχέρειες ερμηνείας λόγω του ότι, μεταξύ άλλων, υπάρχουν διαφορές μεταξύ των γλωσσικών αποδόσεων, από τις οποίες κάθε μια είναι αυθεντική.

Θεωρώ ότι είναι σκόπιμο να επαναλάβω τη διάταξη όπως αυτή περιλαμβάνεται στις διάφορες γλωσσικές αποδόσεις. Το άρθρο 5 αρχίζει ως εξής:

« Πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους μπορεί να εναχθεί σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος (...) »

Η παράγραφος 3 ορίζει εν συνεχεία:

« en matière delictuelle ou quasi délictuelle, devant le tribunal du lieu où le fait dommageable s' est produit; »

« wenn eine unerlaubte Handlung oder eine Handlung, die einer unerlaubten Handlung gleichgestellt ist, oder wenn Ansprüche aus einer solchem Handlung den Gegenstand des Verfahrens bilden, vor dem Gericht des Ortes, an dem das schädigende Ereignis eingetreten ist; »

« in materia di delitti o quasi-delitti, davanti al giudice del luogo in cui l' evento dannoso è avvenuto; »

« ten aanzien van verbintenissen uit onrechtmatige daad: voor het gerecht van de plaats

waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan; »

« in matters relating to tort, delict or quasi-delict, in the courts for the place where the harmful event occurred; »

« in ábhair a bhaineann le tort, míghníomh nó samhail mhíghnímh, sna cúrteanna don áit inar tharla an teagmhas díobhálach; »

« i sager om erstatning uden for kontrakt, ved retten pa det sted, hvor skadetilføjelsen er foregaet; »

« ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός· »

« en materia delictual o cuasidelictual, ante el tribunal del lugar donde se hubiere producido el hecho dañoso; »

« em matéria excontratual, perante o tribunal do lugar onde ocorreu o facto danoso; ».

Από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι μια διάταξη δεν πρέπει να ερμηνεύεται μεμονωμένη, λαμβάνοντας αποκλειστικά υπόψη τη διατύπωσή της στη γλώσσα διαδικασίας, αλλ' ότι είναι αναγκαίο, για να εξασφαλίζεται μία ομοιόμορφη ερμηνεία, η ερμηνεία αυτή να γίνεται υπό το φως της διατυπώσεως της εν λόγω διατάξεως στο σύνολο των γλωσσικών διατυπώσεων.

Με τις προτάσεις του στις υποθέσεις Mines de potasse d'Alsace [11] και Rüffer [12], ο γενικός εισαγγελέας Warner είχε την ευκαιρία να αναλύσει τις διάφορες γλωσσικές αποδόσεις της διατάξεως. Στην τελευταία υπόθεση διευκρίνισε, μεταξύ άλλων:

« Όπως όμως προκύπτει από την εισαγωγή του καθηγητή André Tunc στον τόμο IX της "*Διεθνούς Εγκυκλοπαίδειας Συγκριτικού Δικαίου*", δηλαδή του τόμου που είναι αφιερωμένος στις αδικοπραξίες και τις οιονεί αδικοπραξίες, κανείς δεν κατόρθωσε ποτέ, έστω και στο πλαίσιο οποιασδήποτε εθνικής έννομης τάξης, να διατυπώσει ακριβή ορισμό, χωρίς να ανακύψουν ένα ή περισσότερα προβλήματα. Όπως ο ελέφαντας της παροιμίας, είναι ευκολότερο να αναγνωρίσεις παρά να δώσεις τον ορισμό της αδικοπραξίας. »

Ο γενικός εισαγγελέας Darmon παραπέμπει στον γενικό εισαγγελέα Warner στο σημείο 20 των προτάσεών του στην υπόθεση Καλφέλης, με τις οποίες άλλωστε, στο σημείο 21, επισύρει επίσης την προσοχή στο γεγονός ότι, κατά την επιστήμη, επιβάλλεται να επιδειχθεί σχετικώς ιδιαίτερη σύνεση στον προσδιορισμό του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3 [13]. Εκ τούτου συνήγαγε ότι η σύνεση αυτή επέβαλλε « στην παρούσα υπόθεση την

11 — Απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1976, 21/76 (Sml. 1976, σ. 1735).

12 — Παρατέθηκε ήδη, 814/79 (Sml. σ. 3807, ειδικότερα σ. 3834 επ.).

13 — Στην υποσημείωση 22 των προτάσεών του παραθέτει την εξής γνώμη των Gothot και Holleaux στο *La convention de Bruxelles du 27 septembre 1968*, εκδόσεις Jupiter, 1985, σ. 47 και 48, αριθ. 86: « (...) είναι, επίσης, πιθανό ότι το Δικαστήριο δεν θα μπορέσει σε μία μόνο απόφαση να διατυπώσει πλήρη ορισμό των "ενοχών εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας", κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 3. Ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι είναι δυνατός ένας τέτοιος ορισμός, πράγμα για το οποίο υπάρχουν αμφιβολίες, η διατύπωσή του θα μπορούσε να προκαλέσει νέες δυσκολίες λόγω πλεονασμού των αφηρημένων στοιχείων (...) Κατά συνέπεια ο κοινοτικός ορισμός θα προκύψει, προφανώς, κατά τρόπο σταδιακό και περιπτωσιολογικό με αναπόφευκτη μία περίοδο αβεβαιότητας ».

αποφυγή διατυπώσεως ενός αορίστου κανόνα (...)».

Δεν μπορώ παρά να προσχωρήσω στην άποψη αυτή. Είναι παρακινδυνευμένο να προσπαθήσει κανείς να προσδιορίσει αφηρημένα και γενικά το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3.

Υπάρχει ένας κεντρικός τομέας εφαρμογής όπου το άρθρο 5, παράγραφος 3, μπορεί αναμφισβήτητα να χρησιμοποιηθεί και όπου η εφαρμογή του δεν θα αποτελέσει πηγή προβλημάτων (με εξαίρεση εκείνα τα οποία ενδεχομένως συνδέονται με τον προσδιορισμό του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός). Αυτός ο κεντρικός τομέας αποτελείται από τις τυπικές υποθέσεις ευθύνης, στις οποίες το θύμα υπέστη οικονομική ζημία λόγω υπαιτιότητας άλλου και στις οποίες η συμβατική σχέση μεταξύ των δύο μερών προφανώς ελλείπει. Αλλά ο προσδιορισμός του πεδίου εφαρμογής της διατάξεως δημιουργεί προβλήματα τουλάχιστον υπό δύο επόψεις.

Αφενός, μπορεί να είναι δυσχερές να προσδιοριστούν οι αγωγές οι οποίες εκδικάζονται από το δικαστήριο το οποίο είναι αρμόδιο για διαφορές εκ συμβάσεως κατ' εφαρμογή του άρθρου 5, παράγραφος 1, από τις αγωγές οι οποίες εμπίπτουν στο άρθρο 5, παράγραφος 3. Ο προσδιορισμός της συμβατικής ευθύνης σε σχέση με την ευθύνη εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας εμφανίζει ασφαλώς δυσχέρειες στο σύνολο των νομικών συστημάτων των κρατών μελών και οι δυσχέρειες αυτές αναμφισβήτητα επιτείνονται κατά την εφαρμογή της Συμβάσεως των Βρυξελλών και, κυρίως, επειδή ο νομικός χαρακτηρισμός του ίδιου του γεγονότος μπορεί να διαφέρει στα νομικά συστήματα των κρατών μελών των οποίων τα δικαστήρια μπορούν να επιληφθούν της υποθέσεως [14].

Αφετέρου, μπορεί να είναι δυσχερές να προσδιοριστούν οι αγωγές αποζημιώσεως που εμπίπτουν είτε στο άρθρο 5, παράγραφος 1, είτε στο άρθρο 5, παράγραφος 3, σε σχέση με τις αγωγές οι οποίες δεν μπορεί να θεωρηθούν ως αγωγές αποζημιώσεως λόγω συμβατικής ευθύνης ή λόγω υπαιτιότητας. Στις περιπτώσεις αυτές, ο εν λόγω προσδιορισμός μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει δικαστήριο ειδικής δωσιδικίας για την οικεία αγωγή και, κατά συνέπεια, η αγωγή δεν μπορεί παρά να ασκηθεί ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας του εναγομένου. Η παρούσα υπόθεση αφορά πρόβλημα αυτού του τύπου.

Οι διάφορες γλωσσικές αποδόσεις του άρθρου 5, παράγραφος 3, έχουν τουλάχιστον δύο κοινά στοιχεία. Το πρώτο είναι ότι πρέπει να υπάρχει «παράνομη» συμπεριφορά και το άλλο ότι η συμπεριφορά αυτή πρέπει να προκάλεσε «ζημιογόνο γεγονός».

Αν οι σκέψεις αυτές είναι ορθές, προκύπτει επίσης ότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3, είναι δυνητικά πολύ ευρύ. Με την απόφαση Mines de potasse d'Alsace, το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι

«(...) με την ευρεία διατύπωσή του, το άρθρο 5, παράγραφος 3, καλύπτει μεγάλη ποικιλία ειδών ευθύνης» (σκέψη 18).

14 — Μπορεί, για παράδειγμα, να υπάρχουν κράτη μέλη των οποίων τα νομικά συστήματα χαρακτηρίζουν μια αγωγή αποζημιώσεως που ασκεί ασθενής κατά του ιατρού του λόγω ιατρικών σφαλμάτων ως αγωγή αποζημιώσεως που θεμελιώνεται σε αδικοπραξία ή οιονεί αδικοπραξία, ενώ στα νομικά συστήματα άλλων κρατών μελών η αντίστοιχη αγωγή χαρακτηρίζεται ως αγωγή αποζημιώσεως λόγω συμβατικής ευθύνης.

Συνεπώς, μπορούσε κάλλιστα να υποστηριχθεί, όπως έπραξαν η Dresdner Bank και η Επιτροπή στην υπόθεση Reichert I, ότι η διατύπωση του άρθρου 5, παράγραφος 3, δεν εμποδίζει να θεωρηθεί η παυλιανή αγωγή ως αγωγή η οποία σκοπεί τις συνέπειες μιας παράνομης πράξεως που προκάλεσε ζημία. Σ' αυτό προφανώς κάνει επίσης νύξη το cour d'appel d'Aix-en-Provence, αναφέροντας στην αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να λάβει υπόψη

«(...) τον χαρακτήρα της προβαλλόμενης καταδολιεύσεως ως αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας».

Αν αναλυθεί η νομολογία του Δικαστηρίου με σκοπό να ανευρεθούν σ' αυτή στοιχεία ερμηνείας που να επιτρέπουν να επιλυθεί το πρόβλημα του εν λόγω προσδιορισμού, μόνον η απόφαση Καλφέλης φαίνεται να παρέχει ευθέως τέτοια στοιχεία. Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι:

«Για να διασφαλιστεί ενιαία λύση σε όλα τα κράτη μέλη πρέπει να γίνει δεκτό ότι η έννοια της "ενοχής εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας" περιλαμβάνει κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και δεν αφορά "διαφορές εκ συμβάσεως", κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1» (σκέψη 17)[15].

15 — Στη γλώσσα διαδικασίας, η σκέψη αυτή της αποφάσεως είναι διατυπωμένη ως εξής: «Um eine einheitliche Lösung in allen Mitgliedstaaten zu gewährleisten, ist davon auszugehen, dass sich der Begriff "unerlaubte Handlung" auf alle Klagen bezieht, mit denen eine Schadenshaftung des Beklagten geltend gemacht wird und die nicht an einen "Vertrag" im Sinne von Artikel 5 Nr. 1 anknüpfen.»

Κατα συνέπεια, το Δικαστήριο προσέδωσε σημασία στην έννοια της «ευθύνης» που στη γερμανική, γλώσσα διαδικασίας της αποφάσεως, καλείται «Schadenshaftung»[16]. Χωρίς καμιά αμφιβολία δικαιολογείται ο ισχυρισμός ότι η παυλιανή αγωγή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αγωγή με την οποία τίθεται ζήτημα «Schadenshaftung» ή ευθύνης του εναγομένου[17].

Πάντως, επιβάλλεται να υπογραμμιστεί ότι το Δικαστήριο έλαβε θέση με την απόφαση Καλφέλης επί ενός προβλήματος ερμηνείας διαφορετικού από αυτό που τίθεται με την παρούσα υπόθεση. Με την απόφαση Καλφέλης, το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί του ερωτήματος

«(...) εάν, σε περίπτωση αγωγής που στηρίζεται, σωρευτικώς, επί της ευθύνης εξ αδικοπραξίας, της μη εκπληρώσεως συμβατικής υποχρεώσεως και του αδικαιολογήτου πλουτισμού, το αρμόδιο, δυνάμει του άρθρου 5, παράγραφος 3, δικαστήριο, μπορεί να κρίνει

16 — Στην αγγλική μετάφραση της αποφάσεως, ο χρησιμοποιηθείς όρος είναι «the liability».

17 — Συναφώς, σχολιάζοντας την απόφαση Reichert I στο IPRax 1/91, σ. 30, ο Schlosser παρατηρεί: «Ο ορισμός που έδωσε το Δικαστήριο, με την απόφαση Καλφέλης, απαιτήσεως που θεμελιώνεται σε "ενοχή εξ αδικοπραξίας" με την οποία τίθεται ζήτημα ευθύνης του εναγομένου δεν αφορά, εν πάση περιπτώσει, την παυλιανή αγωγή. Είναι όμως αμφίβολο αν το Δικαστήριο, με την απόφαση αυτή θέλησε να αποκλείσει την άσκηση άλλων αγωγών, πλην των αγωγών αποζημιώσεως, ενώπιον του δικαστηρίου που είναι αρμόδιο για διαφορές εξ αδικοπραξίας. Ωστόσο, φαίνεται ότι σε όλες τις χώρες οι διατάξεις ως προς την παυλιανή αγωγή θεωρούνται ως ειδικές διατάξεις σε σχέση με τις διατάξεις που έχουν εφαρμογή στις ενοχές "εξ αδικοπραξίας". Ο ορισμός που έδωσε το Δικαστήριο στην έννοια των ενοχών εξ αδικοπραξίας μπορεί πιθανόν να διευρυνθεί μόνον κατά τρόπο που να περιλάβει επίσης τις διαφορές οι οποίες έχουν ως αντικείμενο να παρεμποδίσουν την επέλευση της ζημίας. Ο ορισμός αυτός δεν μπορεί να επεκταθεί κατά τρόπο που να εφαρμόζεται σε όλες τις υποθέσεις τις σχετικές με "αγωγές οι οποίες δεν βασίζονται στη μη εκπλήρωση της συμβάσεως χωρίς να παρέχεται στο αρμόδιο για διαφορές εξ αδικοπραξίας δικαστήριο τομέας αρμοδιότητας πολύ σημαντικός».

τα κεφάλαια της εν λόγω αγωγής που δεν στηρίζονται σε ενοχές εξ αδικοπραξίας» (σκέψη 14).

Έτσι, στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν αμφισβητήθηκε ότι με την απαίτηση ετίθετο τόσο ζήτημα συμβατικής ευθύνης όσο και ζήτημα ευθύνης εξ αδικοπραξίας και, συνεπώς, η προαναφερθείσα σκέψη 17 της αποφάσεως δεν είχε ως αντικείμενο τον ακριβή προσδιορισμό του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3, που να συνεπάγεται αποφασιστική λήψη θέσεως επί του επιδίκου ζητήματος στην παρούσα υπόθεση. Εν πάση περιπτώσει, θεωρώ ότι δεν είναι ορθό να εκκινήσει κανείς από την ιδέα ότι ο προσδιορισμός για τον οποίο τίθεται ζήτημα στην παρούσα υπόθεση μπορεί να επιλυθεί κατά τρόπο οριστικό με βάση την απόφαση Καλφέλης.

Κατ' εμέ, το ζήτημα αυτό πρέπει να αναλυθεί υπό το φως του σκοπού και της αλληλουχίας του άρθρου 5, παράγραφος 3.

Συναφώς, η νομολογία του Δικαστηρίου περιέχει, εν πάση περιπτώσει, δύο σημαντικά στοιχεία.

Πρώτον, το Δικαστήριο, όπως ανέφερα ήδη, έκρινε ότι οι κανόνες δικαιοδοσίας του άρθρου 5, ιδίως η παράγραφος 3, πρέπει να ερμηνευθούν συσταλτικώς, καθόσον συνιστούν παρεκκλίσεις από τον γενικό κανόνα της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου της κατοικίας του εναγομένου που προβλέπει το άρθρο 2 της Συμβάσεως των Βρυξελλών. Δεύτερον, το Δικαστήριο, με την απόφαση Mines de potasse d'Alsace, έκρινε ότι

«η διάταξη αυτή (το άρθρο 5, παράγραφος 3) πρέπει να ερμηνευθεί στο πλαίσιο του συστήματος ρυθμίσεως της δικαιοδοσίας που αποτελεί το αντικείμενο του τίτλου ΙΙ της Σύμβασης·

τη βάση του συστήματος αυτού αποτελεί η κατά το άρθρο 2 ανάθεση της γενικής δικαιοδοσίας στα δικαστήρια του κράτους της κατοικίας του εναγομένου·

ωστόσο, το άρθρο 5 προβλέπει περιπτώσεις ειδικής δωσιδικίας, μεταξύ των οποίων μπορεί να επιλέξει ο ενάγων·

η καθιέρωση αυτής της ευχέρειας επιλογής στηρίχθηκε στη σκέψη ότι σε σαφώς καθορισμένες περιπτώσεις υπάρχει ιδιαίτερα στενός σύνδεσμος μεταξύ της διαφοράς και του δικαστηρίου που μπορεί να κληθεί να επιληφθεί αυτής, τούτο δε χάριν της αποτελεσματικής εκδικάσεώς της» (σκέψεις 8 έως 11).

Το Δικαστήριο εμβάθυνε την άποψη αυτή με την απόφαση Dumez France [18], με την οποία έκρινε ότι

«(...) αυτές οι περιπτώσεις ειδικής δωσιδικίας (μεταξύ άλλων, εκείνες του άρθρου 5, παράγραφος 3), μεταξύ των οποίων μπορεί να επιλέξει ο ενάγων, στηρίζονται στην ύπαρξη ιδιαίτερα στενού συνδέσμου μεταξύ της διαφοράς και δικαστηρίων άλλων από εκείνα του κράτους της κατοικίας του εναγομένου, ο οποίος

18 — Απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 1990, 220/88 (Συλλογή 1990, σ. I-49).

σύνδεσμος δικαιολογεί τη δικαιοδοσία αυτών των δικαστηρίων για λόγους ορθής απονομής της δικαιοσύνης και αποτελεσματικής εκδικάσεως της διαφοράς.

Προς επίτευξη του στόχου αυτού, ο οποίος έχει θεμελιώδη σημασία σε μία σύμβαση η οποία επιδιώκει κυρίως να διευκολύνει την αναγνώριση και την εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων εκτός του κράτους στο οποίο εκδόθηκαν, είναι αναγκαίο να αποφεύγεται ο πολλαπλασιασμός των αρμοδίων δικαστηρίων, πράγμα το οποίο αυξάνει τους κινδύνους εκδόσεως ασυμβίβαστων μεταξύ τους αποφάσεων που αποτελεί λόγο μη αναγνωρίσεως ή μη εκτελέσεως, σύμφωνα με το άρθρο 27, σημείο 3, της Συμβάσεως» (σκέψεις 17 και 18).

Αν ληφθεί υπόψη το ότι:

— η διατύπωση του άρθρου 5, παράγραφος 3, δεν αποκλείει ότι η καλούμενη παυλιανή αγωγή μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού, ενώ η απόφαση Καλφέλης συνηγορεί μάλλον υπέρ της αντίθετης ερμηνείας·

— η επίμαχη διάταξη πρέπει να ερμηνευθεί αυστηρώς, και

— κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, πρέπει να υπάρχει στενός σύνδεσμος μεταξύ της επίδικης διαφοράς και του αρμοδίου δικαστηρίου,

έχει σημασία, για την ερμηνεία του άρθρου 5, παράγραφος 3, ενόψει της καλούμενης παυλιανής αγωγής, το αν υπάρχουν λόγοι οι οποίοι δικαιολογούν γενικώς την ευχέρεια επιλογής που αφήνεται στον ενάγοντα να ασκήσει την αγωγή ενώπιον δικαστηρίου διαφορετικού από εκείνο της κατοικίας του εναγομένου.

Δεδομένου ότι ο κανόνας περί της δικαιοδοσίας που τίθεται με το άρθρο 5, παράγραφος 3, έχει τον δικαιολογητικό του λόγο στο γεγονός ότι το δικαστήριο του τόπου της ζημίας είναι κανονικά το δικαστήριο το οποίο μπορεί καλύτερα και ευκολότερα να αποφανθεί επί των «αγωγών αποζημιώσεως»[19] επιβάλλεται να εξεταστεί το ζήτημα αν το δικαστήριο του τόπου της ζημίας είναι το καταλληλότερο για να διερευνήσει και να αποφανθεί επί της παυλιανής αγωγής, σε σχέση με το δικαστήριο της κατοικίας του εναγομένου. Κατά τη γνώμη μου, δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο.

Ο «τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» δεν μπορεί να έχει ιδιαίτερη σημασία όταν πρέπει να προσδιοριστούν τα πραγματικά και νομικά στοιχεία τα οποία ασκούν επιρροή στην εκδίκαση της παυλιανής αγωγής. Σε υπόθεση όπως η παρούσα, ο τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός μπορεί επίσης να είναι ο τόπος όπου συντάχθηκε το έγγραφο μεταβιβάσεως της κυριότητας, όσο και ο τόπος όπου κείται το οικείο περιουσιακό αγαθό. Κανένας όμως από τους τόπους αυτούς δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει ιδιαίτερη σημασία για την επίλυση του ζητήματος αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παυλιανής αγωγής. Οι σημαντικότερες προϋποθέσεις ως προς την παυλιανή αγωγή είναι εκείνες που αφορούν την ύπαρξη απαιτήσεως του δανειστή και η πρόθεση του οφειλέτη να περιορίσει

19 — Επ' αυτού, βλ. επίσης την ένδειξη στην έκθεση Jenard ότι ένας από τους δικαιολογητικούς λόγους του ειδικού αυτού κανόνα δικαιοδοσίας ήταν η συχνότητα των οδικών ατυχημάτων.

σκόπιμα τις δυνατότητες του δανειστή να επιτύχει αναγκαστική εκτέλεση [20].

Κατ' εμέ, δεν υπάρχει ειδικός λόγος να θεωρηθεί ότι υπάρχει γενική ανάγκη καθορισμού δικαστηρίων ειδικής δωσιδικίας για αγωγές παρόμοιες με τις παυλιανές αγωγές. Το δικαστήριο της κατοικίας του εναγομένου μπορεί να κρίνει τέτοιες αγωγές, χωρίς αυτό να εμφανίζει σοβαρές δυσχέρειες σε διαδικαστικό επίπεδο. Στην παρούσα υπόθεση, η λύση αυτή δεν εμφανίζει κανένα μειονέκτημα, καθόσον ο δικαιοπάροχος και ο δικαιοδόχος του ακινήτου έχουν την κατοικία τους στην περιφέρεια του ίδιου δικαστηρίου. Αν δεν συνέβαινε αυτό, ο ενάγων θα είχε τη δυνατότητα να ασκήσει την αγωγή συγχρόνως κατά του δικαιοπαρόχου και του δικαιοδόχου, ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου (βλ. σχετικώς το άρθρο 6, παράγραφος 1, της Συμβάσεως των Βρυξελλών, όπως αυτό ερμηνεύθηκε με την απόφαση Καλφέλης).

Κατά την άποψή μου, δεν μπορεί να μη ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η πρόταση την οποία διατυπώνω εμφανίζει το πλεονέκτημα ότι περιορίζει τον αριθμό των δικαστηρίων τα οποία μπορεί να είναι αρμόδια και ότι αποφεύγεται η λήψη θέσεως επί του ζητήματος πού επήλθε εν προκειμένω η ζημία. Ως γνωστό, το Δικαστήριο, με την απόφαση Mines de potasse d'Alsace έκρινε ότι η έκφραση «τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» έχει την έννοια ότι

«αναφέρεται ταυτόχρονα και στον τόπο όπου επήλθε η ζημία και στον τόπο του ζημιογόνου γεγονότος» (σκέψη 24) [21].

Αν το άρθρο 5, παράγραφος 3, είχε εφαρμογή σε υπόθεση όπως η παρούσα, πιθανόν να προέκυπτε από την απόφαση Mines de potasse d'Alsace ότι ο ενάγων μπορούσε, εν πάση περιπτώσει, να επιλέξει να ασκήσει την αγωγή

— είτε ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνήφθη η δωρεά (εν προκειμένω, το tribunal de grande instance de Sarreguemines, διοικητικό διαμέρισμα του Moselle)·

20 — Όπως ανέφερα ήδη προηγουμένως, μπορούν να προβληθούν ορισμένα επιχειρήματα υπέρ της σκοπιμότητας ασκήσεως της παυλιανής αγωγής σχετικά με εμπράγματα δικαιώματα ενώπιον του δικαστηρίου της τοποθεσίας του ακινήτου. Αυτοί όμως είναι λόγοι που μπορεί να δικαιολογήσουν τη δικαιοδοσία που προβλέπεται για τα εμπράγματα δικαιώματα στο άρθρο 16, αριθ. 1. Εφόσον, με την απόφαση Reichert I, το Δικαστήριο απέρριψε τη δικαιοδοσία αυτή, δεν μπορεί οι λόγοι αυτοί να θεωρηθούν ως αρκετά επιτακτικοί για να θεμελιώσουν δικαιοδοσία όπως αυτή που προβλέπεται στο άρθρο 5, παράγραφος 3. Συναφώς, πρέπει να αναφερθεί ειδικά η σκέψη 13 της προαναφερθείσας αποφάσεως της οποίας το περιεχόμενο είναι το εξής:
«Τέλος, καίτοι οι ισχύοντες σε ορισμένα κράτη μέλη κανόνες όσον αφορά την επί των ακινήτων δημοσιότητα επιβάλλουν τη δημοσίευση των αγωγών με τις οποίες επιδιώκεται η ανάκληση ή η μη ισχύς έναντι τρίτων των αποτελεσμάτων πράξεων αφορωσών δικαιώματα υποκείμενα σ' αυτό το είδος δημοσιότητας καθώς και τη δημοσίευση των δικαστικών αποφάσεων που εκδίδονται επί των αγωγών αυτών, το γεγονός αυτό δεν αρκεί, από μόνο του, για να δικαιολογήσει την αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του συμβαλλόμενου κράτους όπου κείται το αποτελούν το αντικείμενο των δικαιωμάτων αυτών ακίνητο. Πράγματι, η νομική προστασία των τρίτων, που αποτελεί τον γενεσιουργό λόγο τέτοιων κανόνων εθνικού δικαίου, μπορεί να διασφαλίζεται, εφόσον παρίσταται ανάγκη, με τη δημοσίευση, όπως και όπου αυτή προβλέπεται από τη νομοθεσία του συμβαλλόμενου κράτους της τοποθεσίας του ακινήτου.»
Άλλωστε, είναι σημαντικό το ότι η παυλιανή αγωγή μπορεί να ασκηθεί τόσο ως προς τα ακίνητα, όσο και ως προς τα κινητά. Εκ πρώτης όψεως, είναι δυσχερές να φανταστεί κανείς ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, μπορεί να είναι αντικείμενο διαφορετικής ερμηνείας, αναλόγως του αν η αγωγή διαρρήξεως αφορά κινητά ή ακίνητα. Κατ' εμέ, είναι σαφές ότι θα ήταν άσκοπο να γίνει δεκτό ότι αγωγές διαρρήξεως εκποιητικής δικαιοπραξίας επί κινητών μπορούν να ασκηθούν σύμφωνα με τους κανόνες δικαιοδοσίας που καθορίζονται στο άρθρο 5, παράγραφος 3, εν πάση περιπτώσει αν γινόταν δεκτό ότι το ζημιογόνο γεγονός συνέβη στην τοποθεσία του κινητού κατά τον χρόνο μεταβιβάσεως της κυριότητας και/ή ασκήσεως της αγωγής.

21 — Το Δικαστήριο διασαφήνισε την ερμηνεία αυτή με την απόφαση Dumez France, με την οποία έκρινε ότι «(...) ο κανόνας διεθνούς δικαιοδοσίας ο οποίος περιέχεται στο άρθρο 5, σημείο 3, της Συμβάσεως δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιτρέπει στον ενάγοντα που επικαλείται ζημία, η οποία, κατά τους ισχυρισμούς του, αποτελεί συνέπεια της ζημίας που υπέστησαν άλλα πρόσωπα που ζημιώθηκαν άμεσα από το ζημιογόνο γεγονός, να εναγάγει τον υπαίτιο του γεγονότος αυτού ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου στον οποίο διαπίστωσε ο ίδιος την περιουσιακή του ζημία (σκέψη 22).

— είτε ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου επήλθε η ζημία (εν προκειμένω, εν πάση περιπτώσει, το tribunal de grande instance de Grasse, στην περιφέρεια του οποίου κείται το ακίνητο) [22].

Ωστόσο, τίποτε δεν δικαιολογεί λεπτομερέστερη ανάλυση του ζητήματος αυτού καθόσον, όπως ανέφερα ήδη, για τους προαναφερθέντες λόγους, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο υποβληθέν ερώτημα αναφέροντας ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, δεν έχει εφαρμογή σε αγωγή παρόμοια με την παυλιανή αγωγή.

Η Επιτροπή κατέληξε στο ίδιο συμπέρασμα περιορίζοντας προφανώς το συμπέρασμα αυτό σε καταστάσεις στις οποίες η διάρρηξη αφορά μια δωρεά. Η Επιτροπή υπογράμμισε ότι η νομική κατάσταση που χαρακτηρίζει ειδικώς την παυλιανή αγωγή είναι περισσότερο περίπλοκη απ' ό,τι εκείνη της αγωγής αποζημιώσεως, γενικώς, δεδομένου ότι, στην παυλιανή αγωγή τρία ενδιαφερόμενα μέρη εμπλέκονται υποχρεωτικά — ο δανειστής, ο οφειλέτης και ο τρίτος αγοραστής. Πράγματι, η Επιτροπή προσδίδει σημασία στο γεγονός ότι η δωρεά μπορεί επίσης να ακυρωθεί έναντι του καλόπιστου δωρεοδόχου, λόγος για τον οποίο, στην περίπτωση αυτή, δεν πρόκειται για αδικοπραξία, όπως αυτή την οποία προϋποθέτει το άρθρο 5, παράγραφος 3. Η επιχειρηματολογία της Επιτροπής μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί ως ορθή, ωστόσο όμως εμφανίζει ένα ασθενές σημείο καθόσον η εφαρμογή του άρθρου 5, παράγραφος 3, εξαρτάται από το ζήτημα αν η προσβαλλόμενη μεταβίβαση είναι δωρεά ή όχι. Κατ' εμέ, δεν θα ήταν σκόπιμο το άρθρο 5, παράγραφος 3, να ερμηνευθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε η εφαρμογή του να εξαρτάται από διάκριση η οποία δεν φαίνεται λυσιτελής με βάση τις σκέψεις στις οποίες θεμελιώθηκε ο κανόνας δικαιοδοσίας του άρθρου 5, παράγραφος 3.

Συμπέρασμα

Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο, στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το cour d'appel d'Aix-en-Provence, να δώσει την εξής απάντηση:

« Οι αγωγές διαρρήξεως όπως η παυλιανή αγωγή δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής ούτε του άρθρου 5, παράγραφος 3, ούτε του άρθρου 16, παράγραφος 5, ούτε του άρθρου 24 της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. »

22 — Θα αποφύγω να συζητήσω το ζήτημα αν το δικαστήριο της κατοικίας του ενάγοντος μπορούσε να είναι αρμόδιο στην περίπτωση κατά την οποία η παυλιανή αγωγή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 3. Περιορίζομαι να υπενθυμίσω ότι η απόφαση Dumez France δείχνει τη διστακτικότητα του Δικαστηρίου να δεχθεί λύσεις οι οποίες οδηγούν σε ένα τέτοιο αποτέλεσμα, εν πάση περιπτώσει στις υποθέσεις στις οποίες δεν πρόκειται για ζημίες προκληθείσες σε πρόσωπα και σε αγαθά.